

36
D. O. D.

DISSERTATIO ACADEMICA

DE

COLLISIONE INTER RATIO-
NEM ET GENIUM SECVLI CIR-
CA JUVENTVTIS INSTI-
TUTIONEM,

QUAM

CONS. AMPL. FAC. PHIL. IN REGIA ACAD. ABOËNS.

PRÆSIDE

Mag. JOHANNÉ BILMARK,

HISTOR. AC PHILOS. PRACT. PROFESSORE REG. ET ORD.

PRO GRADU

PUBLICÉ EXAMINANDAM SISTIT

CAROLUS GUSTAVUS BROMAN,

Austro-Finlandus,

IN AUDITORIO MAJORI DIE XV. JUNII MDCCXCII,

H. A. M. C.

ABOË, TYPIS FRENCKELLIANIS.

à

Monsieur

Le Baron

*MAGNUS GUILLAUME
d'ARMFELT,*

*Major Général, Gouverneur de la Province & Chevalier
de l'ordre de L'Épée,*

MONSIEUR,

*P*énétré de la plus vive reconnoissance, & des sentimens
les plus respectueux, pour les bienfaits, dont il Vous
a plu, MONSIEUR, de combler mon pere, & dont il ne cesse
jamais de m'imprimer un souvenir plein de vénération, &
cherchant

*cherchant à procurer le lustre à cette petite dissertation
academique; j'ai pris la liberté de mettre VOTRE illustre
NOM à la tête de ce petit ouvrage, que j'ose vous offrir,
en Vous suppliant de vouloir généreusement lui accor-
der Votre protection. Nouvelle obligation, que je ne
saurois m'acquiter que par des vœux très ardens pour la
continuation de Votre bonheur pendant une longue suite
d'années. En me recommandant & la maison de mon
Pere dans VOTRE grace, j'ai l'honneur d'être avec le
plus profond respect*

MONSIEUR

*Votre très humble & très
obeissant serviteur*

CHARLES GUSTAVE BROMAN.

Krono Expeditions-Befallningsmannen,

Högaktade

Herr GABRIEL BROMAN,

Min Huldaste Fader,

Mitt hjerta känner en innerlig tilfredsställelse, då jag nu äger et länge önskad tillfälle, at genom dessa blads öfverlämnande til Min Huldaste Fader, få offentligent förklara min vörndnad, kärlek och tacksambet för de otaliga välgerningar, som Min Huldaste Fader mig altid visat, och i synnerhet för de dryga omkostningar, hvilka Min Huldaste Fader benåget hast sparda för min undervisning i Wetenskaperne. Himlen välsigne Min Huldaste Fader med alt sjelfbegärligt godt, samt låte Dets lefnads dagar blifva så glada och många, som jag af upriktigt hjerta önskar, under det jag med barnslig tillgifvenhet frambårdar at vara

Min Huldaste Faders

Lydigste Son,

CARL GUSTAF BROMAN,

PRÆFATIO.

Quamvis Ratio, facultas illa animæ nostræ indita, qua verum a falso & bonum a malo discernimus, præcepta moralia nobis suppeditet certa, sancta & immutabilia; docet tamen experientia, quod circa horum ad facta applicationem mortales quasdam sibi permittant quasi modificationes, & quidem pro re nata diversas. Quod perpenderent Eruditi, nonnulli eorum in eam iverunt opinionem, cuilibet seculo suum esse genium, hoc est peculiarem res humanas æstimandi modum, non certe a solo tempore, *Laudamus enim veteres, & nostris utimur annis*, sed ab hominum conditione, aliis aliisque seculis diversa, præcipue repetendum. Fingamus enim Familiæ cujusdam conditionem, primo ita tenuem, ut in negotiis œconomicis omnia ad obolum exigere necesse habeat, deinde vero opulentam factam; experiemur, hoc saltem præsumere licet, genium ejusdem simul mutatum, & vitæ genus prius asperum, in magis hilare ac commodum fuisse conversum. Quod de familia modo dictum, valet etiam de integris Nationibus, quarum indoles ac studia variant, prout vel inter extrema vivunt, vel eorum facultates aureo rore irrigantur. Nemo enim, nisi in Historia plane hospes, ignorat, genium populorum Europæorum post ingentes opes, ex aliis orbis partibus huc advectas, magnam subiisse mutationem. Demus BODINO, contendere auso, sua ætate, seu circa finem seculi XVI, Europæos post Americam detectam,

decuplo majorem auri argentiq̄ue vim, quam qua ante illam gaudebant epocham, obtinuisse, juxtaque perpendamus, has opes multum deinceps fuisse auctas; nec ambiget quisquam, conditionem Europæorum, ut lautiorē factam, ita genium quoque seculi mutatum fuisse & commodius vitæ genus passim invaluisse. Et quum hic seculi genium tam in alia aliaque mortalium negotia, quam in juventutis institutionem haud parum influat; in hac dissertatione ad veritatis lampada pro modulo ingenii ostendere annitar, quanta inter rationem & genium seculi in hoc casu intercedat collisio.

§. I.

Per transennam modo vidimus, conditionem multorum parentum nostro seculo factam esse meliorem, quam quæ pridem obtinuit; cujus consequens est, ut tam sibi quam suis liberis majorem procurare studeant vitæ commoditatem. Perpauci igitur sunt parentes, opibus aliquantum valentes, qui a se impetrare possunt, ut carissimos filios ad Scholas publicas, ibidem instituendos ablegent, causas intermissi officii has interferentes, quod timeant, cum ne filii in consortio puerorum tenuioris fortis ac nulli licentiæ generi advetorum, in vitiorum devia sensim abducantur, tum etiam ne filii, a paterna domo longius remoti, eum victum & eam sanitatis curam desiderent, quam eis censent necessariam; imprimis autem disciplinam horrent publicam, in quam filii vel ob negligentiam vel ob alia hac non graviora vitia, nullo habito conditionis parentum respectu, incurrunt. Enimvero hi fere sunt, qui præjudicia seculi, adfectui paterno faventia, magis, quam sanæ rationis præcepta se-

quan-

quintur; hæc enim docet, Scholas publicas a Principibus, patriæ suæatribus, in succrescentis & ad se peculiariter pertinentis pubis meliorem educationem optimo & consilio & modo fuisse constitutas: his præfectos viros tam scientiarum ac disciplinarum peritia, quam morum integritate maturos ac conspicuos: his graviter injunctum, ut delectum puerorum admittendorum habeant, ne qui litteris operam minerva plane invita navent: docentes denique ad rationem administratorum munerum publice reddendam, quotannis saltem, esse obstrictos. In Scholis quoque publicis inveniunt pueri, quod absentiam a paterna domo compenset; amant enim per naturam socialitatem præsertim cum suis æqualibus, & in circo condiscipulorum aliquot reperiunt, qui in suam recipiantur familiaritatem & hac perpetim fruuntur, dignos. Communibus præterea studiis laudabilis inter pueros nascitur æmulatio, ingeniis & poliendis & ad bonam frugem deducendis aptissimum medium; se dquam excitandi nulla fere intra paternos lares datur occasio. Insuper quum numerosam juventutem, suæ institutioni commissam, rite educare non possint Magistri publici, nisi exactam observent disciplinam, & præmia ac poenas ex æquo distribuant; verendum non est, ne vitia inolecant, aut suo contagio partes corripiant sinceras. Testamur experientiam, quæ docet, ex Scholis publicis, dum suis his constitit vigor, nec nævos quosdam eis adfinxit seculi genius, viros & virtutum & meritorum gloria illustrissimos in lucem orbis iterum iterumque prodiisse; quare nec dubitandum, easdem excelsarum mentium in posterum etjam futuras nutrices.

§. II.

Scholas ita publicas quum juventutis institutioni minus esse aptas, ex genio seculi multi opinentur parentes, & diffiteri

tamen nequeant, illam esse maxime necessariam, sine qua videlicet liberi forent inutilia terræ pondera, sibi aliisque oneri atque opprobrio; consultissimum judicant, eos domi instituendos curare, optimam ita habituri occasionem, tam decernendi, quam agendi quicquid saluti liberorum pro re nata fuerit convenientissimum. Horum quoque parentum multi dum institutioni suorum liberorum talem, qualem impetrare potuerunt, præfecerunt juvenem, eique stipulatum præstituto tempore solverunt salarium, credunt, se suum officium laudabiliter & ex æquo peregrisse. Ponamus autem, parentes voti sui compotes factos, suorumque filiorum institutioni præfecisse Magistrum, in variis variisque scientiis ac lingvis haud leviter versatum; hinc tamen non sequitur, filiorum institutionem votis ac sumptibus eorum ex æsse semper responsuram. In muneribus enim rite administrandis parum valet theoretica cognitio, nisi experientia, quæ longioris temporis & exercitationis est filia, suffulta, quæ autem indulgenter nimis tribuitur juvenibus, quales plerique sunt, qui privatæ institutioni nostra ætate præficiuntur. Quare etiam non raro contingit, ut discipuli pleniorum eorum, quæ vel legunt vel audiunt a Magistro petentes cognitionem, aptum vix impetrant responsum, sed jubeantur vel suo uti judicio, vel auctorem, quem eis evolvendum præbet, consulere; quisque autem videt, hoc modo illorum sciendi desiderium sufflaminari. Dantur insuper in ædibus paternis multa a studiis avocamenta tam per indulgentiam parentum, quam interventu amicorum, parentes iterum iterumque salutantium. Præterea quum liberi, parentibus sæpe conniventibus, partem auctoritatis herilis in ceteros, ad familiam pertinentes, non raro usurpent, consuetudinem contrahunt erga alios quoque indiscriminatim se impotenter gerendi, in ipsum Magistrum

gistrum subinde insolentes; quo quidem modo incommoda evadunt societatis membra. Inter privatos denique lares optima liberis non semper præbentur vitæ morumque exempla; pauci quidem sunt parentes, qui liberis suis, ut res maxime necessarias, non commendent justitiam, pietatem, integritatem ac fidelitatem; attamen cum multi eorum specimina injustitiæ, impietatis, aviditatis ac fraudum edere non dubitent, & his, tamquam lucri compendiis, delectentur, in suum liberi inducunt animum, virtutes ad meras pertinere speculationes, nec alicui eas servandas obstringi, quam ingenio minus acuto præditos.

§. III.

Circa ipsum institutionis modum a genio seculi haud parum dissentit ratio: parentum enim multi filios suos & doctiores & meliores quidem optant, sed commoditatis amantes postulant, ut minimo utrumque finem consequantur labore; immemores, uti videtur, ad eruditionem & virtutem viam non dari regiam. Cum magistro itaque paciscuntur, ne lectionibus memoriter recitandis, unde fastidium litterarum provenit, discipulos fatiget, sed per concinnas dissertationes (discursus vulgo dicunt) eos ad notitiam disciplinarum quarumvis deducat; opinantes, liberos insigniter profecturos, si magistro loquenti patientes aliquantisper commodent aures. Singulos autem hoc laborantes præjudicio perpendere jubet ratio, animæ nostræ facultatam culturam sine mutua magistri ac discipuli opera nunquam obtineri, sed altero partes suas negligente, in casum laborare alterum. Nemo quidem sanus probabit veterum instituendi methodum, quibus fuit persuasum, homines tantum scire, quantum memo-

ria tenerent, quo factum, ut multa tunc legerentur, sed pauca intelligerentur; nec tamen memoriæ in puerili ætate, qua hæc maxime valet, seponenda erit exercitatio, quæ certe non perficitur, partibus institutionis ad solas magistri cum discipulo confabulationes devolutis. Præterquam enim quod studiorum moderatores sint pauci, ea eruditionis suppellectili instructi, ut idonea colloquia vel de insignium factorum moralitate vel de phenomenonorum causis cum suis instituere queant discipulis, horum memoria, multa audiendo, sensim obtunditur, ut, colloquio peracto, hujus materiam vix recordentur, aut ex illo retineant tantummodo putamen circumstantiæ alicujus magis curiosæ, quam utilis. Præterea ex memoriali lectionum recitatione hoc consequebantur veteres, ut juvenes advesperierent distincte pronunciare quicquid didicerant, dum contra ad genium seculi instituti, per taciturnitatem, sibi auscultantibus injunctam, nihil apte edisserere queant, præsertim quum repetitio perceptorum fiat tumultuarie, ne discipuli fatigetur animus. Imo docet experientia, in postulatis dissertationibus justum raro servari tenorem, sed utilia jucundis, & seria jocosis, ut ipsa suggerit imaginatio, misceri; quo quidem modo animo puerorum non magis consulitur, quam corpori nimia ciborum ac potuum varietate. Penum igitur memoriæ idoneis ex lectione librorum præceptis instruat tiro, quibus judicii limam commodet magister; sic unitis operis feliciter provehetur institutionis negotium,

§. IV.

Quum homines primis pueritiæ annis suos potissimum sequantur sensus, bonum aliquid aut malum habentes

bentes, prout illud eis obveniat vel gratum vel ingratum, ac proinde laborum sint impatientes, institutionique, quæ naturali eorum levitati non convenit, tantum non omnes ægre se accommodent; ad hanc igitur socordiam imminuendam necesse fuit, ut mediorem promulside ad Palladicas dapes degustandas invitarentur pueri. Quocirca nostro præsertim tempore invaluit consuetudo, ineunti adolescentiæ, ad sedulam facultatum animæ culturam & ad comparanda eruditionis præsidia, excitandæ vel ambitionis libum, vel opes, vel quævis voluptatum ac commoditatum genera, post exantatas in musarum palæstra molestias obtinenda, proponere. Sed hi fere sunt, qui vitia naturæ vitiis moralibus depellere, morboque periculoso periculosas adhibere curationes non dubitant. Ita enim fit, ut filii cum ipsis litterarum elementis, tam de sua præstantia eximiam concipiant opinionem, inter præcipua in litterarum studio progressuum impedimenta omni ævo habitam, quam alios etiam præ se contemnant, eos præsertim, quos diceris audacioribus, quam argutioribus, confundere forte poterunt hi suffeni. Imo hoc instituti modo, dum publicis admoventur muneribus, in eisdem vel negligenter, vel impotenter se plerumque gerunt. Nec reticendum, quod modo memorata in studiis progrediendi motiva juventuti suggerentes, reapse ignorent, cum in quo vera consistat felicitas, in opum abundantia & honorum culmine profecto non invenienda, tum aquam laudis dispensationem, lectionibus non præmittendam, sed diligentiam ut fructum, tribuendam. Imo juvenes aliquantum circumspicientes haud operose animadvertunt, quod vanæ & forte imperatæ laudes a promeritis tantum differant, quantum ara distent lupinis. Prudens igitur Magister curam cogitationemque suam eo dirigit, ut internam

lic-

litterarum præstantiam, cum auro & honoribus non permutandarum, suis detegat discipulis; eosque reddat certiores, illarum sedula cultura, intellectus perspicaciam acui, voluntatis emendationem perfici, affectus imperio rationis advescere, animumque in utraque fortuna conservari æquabilem; ambitionem autem & sacram auri famem multis fuisse exitiosam. Utinam rem suam serio agerent & parentes & magistri, haud difficulter perspicerent, juventutem per ambitionem non excitari ad alacritatem in studiis, sed ad ferociam, non ad modestiam flecti, sed ad fastum, nec ad probitatem institui, sed corrumpi ad nequitiam.

§. V.

In morem etiam nostro venit seculo, filios eis potissimum litteris instituere, quarum cognitione se, tamquam meliori de lyto factos, præ aliis possint jactare; quare plerorumque juvenum attentio in res præcipue curiosas, quæ delectant magis, quam profunt, vertitur. Atque hunc institutionis modum præcipue commendandum esse multi censent, ne filii, severioribus occupati disciplinis, inhabiles fiant tam negotiis suis alacriter gerendis, quam, quod in vita ducunt palmarium, gratæ cum aliis conversationi habendæ. Toto itaque parentes nonnulli lætantur pectore, si filii aliquam linguarum Europæarum habeant peritiam, & singularia naturæ vel artis opera distinguere, & juxta receptam in Philosophorum Scholis methodum nominare valeant. Hi autem quum eruditi videri, quam esse, malint, in cortice utilium disciplinarum, quarum culturam aliis, a fortuna minus bene dotatis, relinquunt, plerumque hærent, de nucleo obtinendo parum solliciti. Quod vero nubem
pro

pro Junone sint amplexi, publicis admoti muneribus experiuntur, in quibus administrandis illud desiderant cognitionis lumen, eam experientiam & in rebus dubiis constantiam, sine quibus suam tueri non possunt provinciam. Absit, ut omne curiositatis studium damnaremus, probe gnari, quod multum adjumenti ad omne rei litterariæ genus conferat; hoc tantum intendimus, illud aliis non præmittendum esse disciplinis; sed sicut in prandiis solidiores ac succulentiores dapes, fami sedandæ inservientes, primum sumimus, ac deinde bellaria, si quæ adsint, leviter degustamus; ita par est, ut juvenes necessariis & utilibus disciplinis probe prius instituantur, quam curiosis in oblectamenti vicem se applicent, magno alioquin conatu magnas nugas acturi.

§. VI.

Quantum cum ipso tempore mutantur hominum de aliis aliisque institutis judicia, vel fata litteraturæ Græcæ ac Latinæ affatim nos docent. Notum scilicet est, non multis abhinc lustris gradus eruditionis ex peritia linguarum Græcæ & Latinæ fuisse æstimatos; non quod Majores nostri crederent, linguis his in se spectatis aliquam inesse eruditionis adorem, sed quod scirent, earum peritos, cognitionem disciplinarum, a veteribus sapientiæ Magistris traditarum, sibi reddidisse perspectam. Contra ea lectio veterum Scriptorum Græcorum & Latinorum nunc, postquam privata institutio prævaluit publicæ, in desuetudinem fere abiit, aut eis tantummodo relicta videtur, quos umbratico in Scholis vivendi generi destinantur fata. Non solivagus igitur est vir illustris, qui filium moderatori studiorum his commendat verbis:

B

De

De la douceur, Monsieur l'Abbé, de la douceur, je ne veux point, que mon fils se tuë; qu'il sache un peu de Latin, F y consens; point de Grec, le Grec est mortel à la vuë; je n'entends pas en faire un Docteur, je le destine à être un Président, comme moi &c. (a). Negari quidem non potest, publica dari munera, mediocris quidem dignationis, sed insigniter tamen fructuosa, in quibus administrandis, salvo lucro, Græca & Latina ignorari possunt; quisquis autem vel scientiis ac disciplinis probe addiscendis animum applicuerit, vel superius munus in toga aut sago sine suo dedecore aut reipublicæ damno tueri voluerit, satis animadvertet, se tempus male collocasse, nisi in contubernio Musarum Græcarum & Latinarum aliquam ineuntis ætatis transegerit partem. In publicam quidem luce quotannis prodeunt præstantissima opera, linguis præsertim Anglica, Gallica, aliisque consignata, sed nec has linguas sine linguæ Latinæ peritia recte intelligemus, ex qua videlicet termini technici qua maximam partem mutantur, nec ullum est dubium, quin nostrâ litterarum cognitio provehatur, si antiquorum Scriptorum inventa ac præceptiones, ex autographis melius, quam ex versionibus colligendas, nobis reddamus perspectas.

(a) Vid. *Les Mœurs* p. m. 303.

§. VII.

Commune præterea nostro seculo est multorum parentum, præsertim opulentiorum, desiderium, ut filii eorum stadium eruditionis quantocyus emetiantur, quo muneribus publicis cito, & se adhuc vivis, præfiantur, majorum morem per meritorum scalam ad honorum cul-

culmen pedetentim adscendendi, consentes plane ineptum. Brevi autem post illi experiuntur, se præpostero hoc in filios amore nec eis, nedum civitati, consuluisse. Sicut enim muneri rite administrando aliqualis non sufficit negotiorum theoria, sed eidem accedent experientia & patientia laborum; ita dum sarcinæ humeros subdunt, non sine ingenti tædio inveniunt, se contra suam persuasionem, eidem ferendæ esse impares. Novimus quidem, præcocia dari ingenia, ad sublimia etiam munerâ rite obeunda, non tam instituta, quam, ut videtur, nata factaque; rarissima autem hæc sunt ingeniorum humanorum portenta, ex adversitatum palæstra potius, quam ex opulentia sinu emergentia, a cordatis proinde parentibus in exemplum non trahenda, haud ignaris, merita fortunæ comitem esse magnam invidiam.

§. VIII.

Denique haud erit reticendum, quod ab illa vitæ morumque disciplina, quam majores nostri, tam in aliis negotiis, quam in juventutis institutione sollicitè servarunt, genius nostri seculi multum deflexerit. Quum enim simulacrum quoddam disciplinae militaris se ubique olim proderet, adeo ut incautius dictum, frivola levitas, neglectus vel officii vel definiti temporis censura non levi perstringerentur; scena hæc nunc ita est mutata, ut pedantiarum albo adscribantur quotquot tales minutias notare audeant. Fovenda scilicet est juvenum alacritas, quamvis cum dispendio modestiæ & aliarum virtutum, atque in excusationem adfertur exemplum ATTICI, magni inter Romanos viri, de quo perhibet CORNELIUS NEPOS: eum ita se gessisse, ut communis infimis, par Principibus videretur: quod vero sicut in viro magno
lau-

laudandum, ita in juvene vituperandum; quum ex æquo & bono civitatis fieri nequeat, ut æqualitas hominum naturalis in statu civili revivifcat. Sed filum dicendorum nunc abrumpere jubet temporis & aliarum circumstantiarum ratio,

S. D. G.

